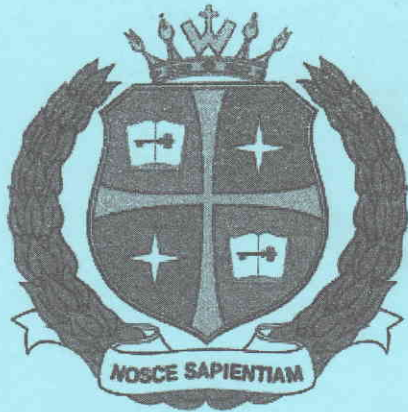

Писарчук О.

ISSN 2076-586X

ВІСНИК ЧЕРКАСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
№ 34 (287). 2013

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького.
Черкаси – 2013

Никорак Я. Я. Технології реалізації математичних методів у наукових дослідженнях із педагогіки	71
Онищенко І. В. Підготовка вчителя початкової школи до професійної діяльності в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища	76
Павлов Ю.О. Теоретичні і практичні аспекти розробки навчально- методичних матеріалів компетентнісної підготовки майбутніх фахівців ресторанного сервісу у професійно-технічних навчальних закладах	81
Писарчук О. Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища початкової школи.....	87
Попова О. І. Формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.....	90
Процишин Н. І. Кадрове забезпечення педагогічних інститутів України (50–60-і рр.)	94
Радченко О. Я. Формування у молодших школярів уміння працювати з підручником: підготовка вчителя.....	98
Сидоренко Л. С. Аксіологічний аспект підготовки майбутніх учителів початкової школи.....	103
Сорока О. В. Порівняльний аналіз підходів до підготовки вчителя початкової школи	107
Ткаченко О. М. Формування етнопедогогічної культури майбутнього фахівця в галузі дошкільної та початкової освіти у контексті компетентнісного підходу	113
Топорівська Я. В. Критерії і показники визначення рівнів готовності майбутніх учителів музики до використання комп'ютерних технологій	117
Трохимчук І. М. Дослідницька діяльність учнів основної школи з екології як метод навчання та виховання.....	123
Чайка І. А. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкової школи в системі його професійної підготовки.....	127
Червінська І. Б. Розвиток етнокультурної компетентності педагога в сучасному соціокультурному середовищі гірської школи	131
Чичук В. М. Нові підходи у підготовці вчителів засобами інформаційно-комунікативних технологій	135
Янкович І. І. Підготовка студентів педагогічних вищих навчальних закладів Польщі та України до виховної роботи з колективом класу	138
Янкович О. І. «Організація успішної діяльності» як спецкурс у підготовці вчителів початкової школи	143

Аннотация. В статье подчеркивается, что разработка учебно – методического обеспечения формирования основ профессиональной компетентности будущих специалистов ресторанного сервиса должно осуществляться с учетом требований и потребностей отрасли деятельности. Структура учебно – методического обеспечения формирования основ профессиональной компетентности будущих специалистов ресторанного сервиса, это прежде всего: разработка профессиональных модулей; содержательного обеспечения составляющих профессиональных компетенций, материалы по разработке учебных элементов; реальные профессиональные задачи и средства диагностики результатов компетентностной подготовки (тесты, задачи с решением производственных проблем и ситуаций для контроля усвоения профессиональных модулей), учебные материалы профессионального характера по организации учебного процесса (инструктивные, технологические карты, сквозные профессиональные задачи (для контроля усвоения блоков профессиональных модулей, мультимедийные материалы и др.).

Ключевые слова: специалист, профессиональная компетентность, компетенции, учебно-методическое обеспечение, профессиональный модуль, структура модуля.

Summary. The article notes that the development of teaching methods of forming the basis of professional competence of specialists restaurant service should be carried out taking into account the requirements and needs of the sector of activity. Structure of the teaching of laying the foundations of professional competence of professionals catering service are the following: professional development modules, semantic software components of professional competence, development of training materials on elements real professional tasks and tools diagnosis results competency training (tests, the task of solving production problems and situations to professional mastering control modules), instructional materials professional nature of the educational process (guidance, process maps, through professional tasks (for control of learning units of professional modules, multimedia, etc. ...).

Keywords: expert, professional competence, competence, training and methodological support, professional module, module structure.

УДК 373.2

Писарчук О. Т.

СОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті досліджено чинники, умови та особливості формування освітньо-розвивального середовища початкової школи; визначено компоненти освітньо-розвивального середовища, виокремлено умови забезпечення його результативності; обґрунтовано можливості цілеспрямованого формування освітньо-розвивального середовища сучасної початкової школи, конкретизовано поняття та виділено основні компоненти освітньо-розвивального середовища початкової школи.

Ключові слова: середовище, предметне середовище, освітньо-розвивальне середовище, освітній процес початкової школи, особистісно-орієнтований підхід, учень.

Постановка проблеми. Останнє десятиріччя для початкової школи є періодом інтенсивного пошуку нових концептуальних ідей та шляхів розвитку. В нашій країні перспективою для розвитку освіти є концепція освітньо-розвивального середовища, яке формується шляхом створення сприятливих умов для суб'єктів педагогічного процесу, забезпечує єдність дій учителів та учнів, батьків на основі взаєморозуміння, духовної спільності. Зміна соціальної ситуації, суспільної свідомості, ціннісних орієнтацій зумовлює пошук нових підходів, пов'язаних не тільки з змісту, методів і технологій освіти, але й зі створенням освітньо-розвивального середовища в початковій школі.

У межах особистісно-орієнтованого підходу дитину характеризують сукупності всіх її проявів слід урахувувати вікові, статеві особливості, індивідуальну історію життя тощо. Усвідомлення необхідності пошуку нових підходів привело до розуміння того, що оцінка якості розвивального потенціалу освітнього середовища дитини повинна бути першоосновою дій і взаємин педагогічної діяльності. Практичне вирішення завдань сучасної початкової освіти потребує ґрунтовної психолого-педагогічної основи для організації освітнього процесу та створення освітньо-розвивального середовища.

Загалом середовищем називають сукупність явищ, процесів, що здійснюють вплив на досліджуваний об'єкт; комплекс умов, які оточують людину і взаємодіють із нею як з організмом і з особистістю [1].

Проблема дослідження освітнього середовища визначається вітчизняними і зарубіжними вченими як одна з найважливіших педагогічних проблем. Аналіз педагогічної, психологічної літератури, педагогічної практики свідчить про інтерес до проблеми формування освітньо-розвивального середовища, що пов'язане з гуманізацією середовища (І.Песталотці, Я.Корчак, В.Сухомлинський), інтеграцією впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л.Буева, С.Моложавий, С.Шацький), організацією цілісного виховного процесу в розвивальному середовищі (М. Монтесорі, Р. Штайнер); створенням комфортного середовища навчального закладу (О.Воробйова, Т.Лошакова).

Вивчення наукової літератури засвідчує, що середовище визначається одним із системотвірних чинників формування особистості. Однак залишається недослідженим питання технологій формування освітньо-розвивального середовища, педагогічні умови, підготовки методів до формування освітньо-розвивального середовища як невід'ємної частини початкової освіти.

Метою статті є обґрунтування особливостей та умов формування освітньо-розвивального середовища початкової школи.

Розвиваюче середовище створює сприятливі умови для навчання дитини в процесі її самостійної діяльності: дитина освоює властивості і ознаки предметів (колір, форма, фактура), опановує просторовими відносинами, досягає соціальні відносини між людьми, дізнається про людину, тварину і рослинний світ, пори року та ін. Опановує світом звуків, долучається до музичної культури, розвивається фізично, експериментує з кольором, формою, створює продукти власної творчості, набуває корисні соціальні навички [5].

Реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток дитини, називається середовищем. Середовище розвитку дитини – це простір її життєдіяльності, це середовище, в якому закладається будівництво особистості дитини, забезпечуються різні види її активності, розвиваються допитливість і творча уява, розумові та художні здібності, комунікативні навички.

«Без відповідного середовища немає конструктивної діяльності дитини, – писала М.Монтесорі. – Оточення дитини – це не просто поєднання предметів для ігор або якогось їх застосування, оточення мусить мати цілісну форму (образ) і орієнтуватись на цілісне сприймання дитини, а не на суму його можливостей». Дитині не потрібне дороге середовище. Навпаки, в ньому має бути «визначена (окреслена) незавершеність, але не безформність» [7].

Видатний педагог однією з перших звернула увагу на проблему формування освітньо-розвивального середовища, вважала вільну самостійну діяльність у створеному педагогом просторово-предметному середовищі найважливішою передумовою розкриття дитиною внутрішнього потенціалу [7].

Відносно новою для української педагогічної науки є проблема створення творчого освітньо-розвивального середовища в закладах освіти, та її розробка здійснюється не на порожньому місці. На теперішній час набув поширення термін «освітнє середовище» (С. Бондаревська, А. Лукіна, В. Веснін, І. Левицька). У монографіях, дисертаціях та інших наукових працях висвітлено теоретичні концепції, класифікації, дефініції терміна «середовище» (В. Ясвін, С. Сергеев та ін.). Здійснено класифікацію освітніх середовищ. Категорію «творче освітнє середовище» (В. Ясвін). І. Фурман, Б. Ельконін, А. Валицька називають розвивальне освітнє середовище шкільним середовищем, яке відтворює в змісті освітніх програм модель культури в процесах її історичного розвитку.

Отже, у теорії розглядаються, а на практиці реалізуються окремі й розрізнені компоненти освітньо-розвивального середовища та управління ним. Обґрунтування ж сутності освітньо-розвивального середовища початкової школи, його моделювання й організація не було предметом спеціального вивчення, у наявних дослідженнях відсутній взаємозв'язок між роллю середовища, розробкою адекватної моделі формування освітньо-розвивального середовища та становленням особистості учня.

Навчання, виховання, розвиток дитини повинні здійснюватися в атмосфері захищеності, психологічного комфорту. Це означає, що «оточення дитини має бути безпечним як щодо гігієни, умов життєдіяльності загалом, так і в морально-психологічному аспекті» [8].

Середовище ми характеризуємо як складну систему матеріальних і духовних об'єктів діяльності дитини. Вона містить такі види освітньо-розвивального середовища: освітнє, творче, предметне, розвивальне, навколишнє, культурне, освітньо-виховне, предметно-ігрове, просторово-предметне, фізично-розвивальне, природно-розвивальне, творче освітньо-виховне та розвивально-предметне.

Освітньо-розвивальне середовище – достатньо складний феномен. Його визначають як комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, економічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у початковій школі. З іншого боку, освітнє середовище визначають як сферу дійсності, у межах якої відбувається трансляція соціокультурного досвіду і містяться складові такого розвитку її об'єктів, унаслідок якого вони у змозі усвідомлено, самостійно і відповідально здійснювати створення педагогічної системи і самого себе. Отже, освітньо-розвивальне середовище створює сферу життєдіяльності дитини, в якій здійснюється її цілеспрямований розвиток без оволодіння певним соціокультурним досвідом.

До освітньо-розвивального середовища ставляться певні вимоги. Це якісність, розвивальний характер та комфортність. Тому модель освітнього простору передбачає наявність базису середовища для всіх видів діяльності дитини; різноманітності елементів середовища; свободи вибору діяльності і переходу від однієї до іншої; гнучкості і відвертості ставленні до діяльності і взаємодії як із боку дитини, так і з боку дорослого.

Сучасні дослідники розкривають сутність також і предметного освітньо-розвивального середовища як «систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально відокремлює зміст її духовного і фізичного розвитку» [9]. Зміст розвивального предметного середовища має задовольняти всі потреби щодо розвитку дитини та становлення її творчих здібностей. Будь-яке середовище має забезпечувати розвиток творчих компонентів мислення дітей, створювати їм можливість вільно маніпулювати об'єктами, конструювати різні моделі бачення світу, вирішувати творчі завдання [2].

Освітньо-розвивальне середовище має відповідати і віковим особливостям дітей. З оглядом, як стверджує З. Береснева, воно визначається взаємозв'язком таких компонентів:

1) результат діяльності фахівців – художників, проектувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів (твори мистецтва, меблі, інструменти, вироби прикладного мистецтва, посібники, іграшки);

2) підсумок роботи персоналу і батьків з організації та оформлення побуту (облаштування класу, виставок, виготовлення посібників, декоративне оформлення кімнат до свят тощо);

3) оформлення інтер'єру учнями під керівництвом вчителя [2].

Отже, дане середовище для дитини є важливою умовою ефективної підготовки її до майбутнього самостійного життя. Воно має бути організоване так, аби спонукати дитину до виконання активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей.

Під час моделювання необхідних компонентів освітньо-розвивального середовища початкової школи вважаємо за доцільне враховувати такі психологічні аспекти: а) факторами формування освітнього середовища виступають компоненти життєвого простору особистості – специфічного фізичного оточення, соціокультурних обставин, що визначають загальний настрій і ритм життєдіяльності; б) освітнє середовище повинно бути відкритою системою й забезпечувати діалогічність усіх контактів дитини; в) обов'язковим є створення простору вільного вираження індивідуальних можливостей учнів.

Висновки. Отже, створення освітньо-розвивального середовища у дошкільних освітніх закладах – багатоплановий процес, який є результатом думок, зусиль специфічних особливостей та дій дітей, вчителів, батьків та адміністрації. Методика облаштування цього середовища потребує глибокого педагогічного дослідження.

Основними умовами формування освітнього розвивального середовища є: 1) створення умов для вільної самостійної діяльності дитини; 2) створення творчої та комфортної взаємодії серед учнів, під час спілкування з вчителями, з батьками; 3) використання різних методів і засобів активізації діяльності, яка забезпечує особистісно-

орієнтовний розвиток дитини; 4) раціональне облаштування предметного середовища; 5) забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитині надавалося право на активність, довіру, помилку.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методики формування освітньо-розвивального середовища дошкільних навчальних закладів, вивчені зарубіжного досвіду його організації.

Список використаної літератури

1. Беляев Г.Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений / Г.Ю. Беляев. – М.: ИЦКПС, 2000. – 288 с.
2. Береснева З.И. Организация образовательного пространства и развивающей среды в ДОУ / З.И. Береснева // Управление ДОУ. – 2006. – №6. – С. 60–70.
3. Иванов Д. В. Психолого-педагогические подходы к исследованию образовательной среды / Д.В. Иванов // Мир психологии. – 2006. – №4 – С. 167 – 173.
4. Ковалев Г.А. Психическое развитие ребенка и жизненная среда / Г.А. Ковалев // Вопросы психологии. – 1993. – №1. – С. 14–23.
5. Кононко О. Запорука особистісного зростання дошкільника / О. Кононко // Дошкільне виховання. – 1999. – № 10. – С. 3–6.
6. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Ч. 1 / К.Л. Крутій. – К.: Освіта, 2009 – 302 с.
7. Кулюткин Ю. Тарасов С. Образовательная среда и развитие личности / Ю. Кулюткин, С. Тарасов // Новые знания. – 2001. – №1. – С. 6–7.
8. Петровский В.А. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении / В.А. Петровский, Л.М. Кларина, Л.А. Смыгина, Л.П. Стрелкова // Дошкольное образование в России / Под ред. Р.Б. Стеркиной. – М.: АСТ, 1996. – С. 57–90.
9. Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. 6–7 травня 2010 р. – Херсон, 2010. – 368 с.
10. Слободчиков В.И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В.И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. – Вып. 7. Инноватор Bennett Colledge. – М.: Смысл, 1997. – С. 34–52.

Одержано редакцією 05. 10.13

Прийнято до публікації 08. 10.13

Аннотація. В статтє досліджені фактори, умови і особливості формування освітньо-розвиваючої середовища початкової школи, визначені компоненти освітньо-розвиваючої середовища, виділені умови забезпечення його результативності; обґрунтовані можливості формування освітньо-розвиваючої середовища сучасної початкової школи, конкретизовано поняття і виділені основні компоненти освітньо-розвиваючої середовища початкової школи.

Ключевые слова: среда, образовательная среда, развивающая среда, образовательная среда начальной школы, личностно-ориентированный подход, ученик.

Summary. This article explores the factors, conditions and peculiarities of educational and developmental environment of primary school, examines educational components defined developmental environment, determined the condition of its effectiveness, and proved the possibility of forming a focused educational and developmental environment of modern primary school, elaborated the concept and highlights the main components of the educational and developmental medium primary school.

Keywords: environment, education and developmental environment, educational process of primary school, student-centered approach, pupil.

УДК 373.3.378.147

ПОПОВА О. І. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті описано технологію формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів початкової школи; визначено умови та шляхи цього процесу під час професійної підготовки. Основну увагу зосереджено на спецкурсі «Професійне мовлення майбутніх учителів початкової школи», який сприятиме вдосконаленню вчительського мовлення, а саме тих умінь і навичок, які забезпечать повноцінне спілкування з учнями.

Ключові слова: спілкування, педагогічне спілкування, культура педагогічного спілкування.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На думку психологів, педагогічне спілкування є процесуальною формою і засобом педагогічної діяльності, міжособистісних стосунків, таким чином зазначаючи його процесуальний та інструментальний характер. Так, В. Кан-Калік відводив взаємовідносинам у педагогічному процесі першочергове значення, оскільки на них